

УДК 336.66

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ОБІГУ

ТКАЧЕНКО Сергій Олександрович*кандидат економічних наук, доцент*

В умовах розвитку ринкових відносин важливе значення набуває аналіз господарської діяльності, який дає можливість всебічно вивчити діяльність підприємств, своєчасно виявити недоліки і застосувати заходи щодо їх усунення, визначити перспективи розвитку.

Витрати обігу в системі фінансово-економічних показників – найважливіший показник, який відображає якісний бік діяльності і в певній мірі відображає всі напрями щодо вдосконалення системи господарювання.

У свою чергу, основні завдання аналізу витрат обігу формують необхідність досліджень виконання кошторису витрат обігу за певний період і розробку відповідних заходів, визначення впливу окремих статей витрат на загальний рівень, а також виявлення резервів економії ресурсів у сфері обігу.

Питання щодо оптимізації витрат обігу та вдосконалення системи їх оцінки розглядаються в наукових роботах як українських, так і зарубіжних вчених, а саме: В. С. Марцина [7], А. М. Турило [6], М. Г. Грецака [8], А. А. Мазаракі [9], В. Г. Лебедева [10], А. В. Козаченко [11] та інших, проте ці думки часто неоднозначні та потребують додаткового вдосконалення.

Таким чином, дослідження інструментів впливу на витрати обігу в системі загальних фінансових показників суб'єктів господарювання, як складових чинників забезпечення їх сталого розвитку та формування ефективної системи фінансової безпеки, є актуальним.

Витрати обігу є одним з найважливіших якісних показників діяльності підприємств та організацій і становлять всі витрати живої та уречевленої праці, які пов'язані з обігом і виражені у грошово-вартісній формі, та являють собою витрати матеріальних і грошових засобів, необхідних для здійснення всіх процесів по доведенню матеріальних ресурсів від виробництва до споживання.

Сучасна система господарювання поділяє витрати обігу (витрати на збут) на такі основні статті [1]:

- витрати, пов'язані з використанням праці;
- витрати, пов'язані з використанням та утриманням уречевленої праці: будівель, приміщень, тари, нематеріальних активів і інших матеріально-речових елементів та їх ремонтом і повним відновленням;
- планомірне відшкодування в межах встановлених норм різних товарних витрат, які виникають з об'єктивних причин в процесі транспортування, зберігання і реалізації товарів;
- оплата послуг інших галузей народного господарства, які обслуговують процес обігу товарів, у тому числі витрати на паливо, газ і електроенергію, зберігання, підсортування, оброблення, пакування і передпродажну підготовку товарів, а також витрати на рекламу.
- витрати на страхування, соціальні заходи, сплату відсотків за кредит та інші.

Проте, слід зазначити, що законодавець ввів окремі обмеження щодо діяльності сфери обігу, а саме вивів із складу витрат на збут всі види адміністративних витрат, фінансові витрати та інші операційні витрати, що суттєво звужує способи впливу на кінцеві результати фінансово-господарської діяльності.

За своєю економічною природою витрати сфери обігу не є однорідними, оскільки неоднорідним є сам процес обігу товарів. У зв'язку з цим ми можемо провести поділ витрат обігу на витрати, пов'язані із забезпечення процесу виробництва в сферу обігу, та витрати, пов'язані зі зміною форм вартості товарних ресурсів. Продовження виробництва в сфері обігу пов'язано з витратами на транспортування, зберігання, пакування, комплектування товарного запасу та інші елементи, що являють собою продовження виробництва і виступають додатковими виробничими витратами торгівлі. Проте, слід зазначити, що вони не пов'язані з утворенням споживчої вартості, а тільки забезпечують її рух та зберігання до моменту реалізації.

Разом з тим, чисті витрати обігу, пов'язані з реалізацією товару, зміною форм його вартості та спрямовані на обслуговування даного процесу відшкодовуються за рахунок чистого прибутку, який створюється як в сфері матеріального виробництва, так і в сфері обігу.

Витрати сфери обігу знаходяться під впливом сукупності різних факторів, що забезпечують як підвищення, так і зниження їх рівня, формуючи прямий або опосередкований вплив на показники системи господарювання.

Як приклад можна навести безпосередній зв'язок рівня трудових витрат на одиницю товарообороту із продуктивністю праці співробітників, та залежність рівня витрат на утримання матеріальних засобів та амортизацію з ефективністю їх використання.

У свою чергу, рівень груп витрат, які визначають загальні витрати обігу, знаходиться під впливом ефективності управління і якості планування фінансово-господарської діяльності суб'єкта, обсягу виробництва і рівня попиту (платіжної спроможності), швидкості обігу товарно-матеріальних запасів, рівня цін та тарифів тощо, проте певні умови господарювання і їх комплексне поєднання, ефективну дію яких визначають за різними напрямками та неоднаковою силою, що в кінцевому результаті формують і неоднаковий рівень і структуру витрат обігу.

Статистика свідчить, що найбільший рівень витрат обігу приходить на одиницю реалізації товарів населенню, менший – на одиницю дрібнооптового та оптового товарообігу, а формування найменшого значення рівня витрат обігу належить торгово-посередницькому обороту [2].

Встановлення впливу найважливіших факторів на рівень витрат обігу є основним завданням системи фінансової діяльності, оскільки дає можливість обґрунтовано виявляти як тенденції змін витрат обігу, так і шляхи їх економії.

Специфіка сфери обігу полягає в перекладанні основного навантаження на споживачів, оскільки безпосередня реалізація та розрахунки не створюють нової вартості активу і не входять до безпосередньої вартості товару, а відповідно й повинні покриватися за рахунок прибутку суб'єкта торгівлі.

Необхідність виділення вдосконалення витрат обігу як напрямку реалізації концепції розвитку фінансової стратегії суб'єктів господарювання обумовлена багатоланковим характером процесу переміщення ресурсів та їх супроводом розрахунковими операціями, зміною напрямків грошових потоків та власників.

При цьому кількість перепродажів при закупівлі й реалізації становить від 3–5 і більше разів, що сповільнює як просування, так і викликає необхідність проведення додаткових операцій з комплектації, переробки, розфасовки тощо, що в кінцевому підсумку збільшує додаткові витрати.

Разом з тим, відомо, що скорочення елементів посередництва супроводжується економічним ефектом як для споживача (зниження кінцевої ціни реалізації товару через зменшення додаткових націнок), так і для учасників системи руху (прискорення оборотності коштів, вкладених у товарні запаси, економії витрат на організацію процесу руху товарів тощо).

Прикладом, що доводить це твердження, є досвід низки провідних світових компаній щодо скорочення проходження потоку товарів через різні оптові рівні за допомогою створення центру дистрибуції [12].

Так, традиційний потік ресурсів передбачав включення на шляху від виробника продукції до кінцевого споживача не тільки наявність виробничої складової але й використання послуг первинних, проміжних та дрібнооптових посередників. Проте у разі використання реконструйованого потоку обігу товарних ресурсів виробник надавав свою продукцію спільній компанії з імпорту, а не численним агентам, а використання чисельних оптових посередників, у свою чергу, було замінено на можливість реалізації продукції як зі складу, так і через дистриб'юторські центри, що забезпечило кінцевому споживачу до 25% економії і скорочення двох ланок системи руху товарів, що позитивно позначилося на роздрібній ціні товару.

Не вимагає доказів, що управління процесом оптимізації системи витрат обігу повинне відповідати загальній ринковій стратегії суб'єкта, а розробка конкретних управлінських рішень повинна базуватися на аналізі тенденцій розвитку в ринковому середовищі.

Разом з тим, як показує практика, досліджувальні суб'єкти найчастіше зазнають труднощів при виборі конкретних управлінських рішень у галузі фінансової діяльності, оскільки не визначають ґрунтовних пріоритетів між спрямованістю власних зусиль, орієнтованих на рішення конкретних завдань фінансово-господарської діяльності в системі обігу.

У зв'язку із цим, ми вважаємо за можливе запропонувати суб'єктам сфери обігу альтернативні варіанти економіко-фінансових рішень задля оптимізації і вдосконалення системи витрат обігу, виходячи зі спрямованості зусиль на досягнення необхідного рівня на конкурентному середовищі та забезпеченні запланованої як результативності, так і ефективності діяльності.

Нам представляється, що альтернативність варіантів економіко-фінансових рішень дозволить учасникам фінансово-господарського процесу досягти значного рівня у галузі свого впливу на процес оптимізації системи витрат обігу, виходячи із пріоритетних завдань.

Відомо, що рух матеріальних ресурсів сполучений зі значними витратами на транспортування, витрати на яке у економічно-розвинутих країнах становлять більше 20% внутрішнього національного продукту.

Як показує практика, на виробничий цикл виготовлення товарного продукту витрачається приблизно 10% часу, а частина часу, що залишилася, – 90% доводиться на транспортно-складські й посередницькі операції.

Це свідчить про те, що транспортно-складські й збутові витрати складають значну питому вагу, що призводить до збільшення загальних витрат проведення торгівельних операцій.

Зарубіжний досвід показує, що розвинуті країни формують товарні потоки з використанням логістичних методів, які дозволяють скоротити витрати на транспортування до 30%, забезпечуючи мінімізацію загальних витрат і освоєння максимальних обсягів товарно-матеріальних цінностей.

На нашу думку, забезпечення мінімізації витрат за рахунок руху ресурсів суб'єкта господарювання слід розглядати насамперед через можливість впровадження ло-

гістичного підходу щодо управління грошовими потоками сфери обігу, що, в свою чергу, забезпечить ефективність використання товарної складової.

З метою впровадження запропонованого підходу взаємозалежні економіко-фінансові процеси доцільно розглядати як систему, основою якої є концепція аналізу повної вартості товарних ресурсів, що дозволяє варіювати цінами при пошуку оптимальних рішень, забезпечує загальну економію витрат тощо.

Слід наголосити на певній складності концепції аналізу вартості щодо обліку непрямих витрат, оскільки для їх визначення потрібен облік вартості кожної операції з деталізацією витрат, пов'язаних з виконанням контракту.

Проте, незважаючи на цю складність, саме облік кожної операції є вкрай важливим, оскільки дозволяє сегментувати ринок, оцінити потенційних клієнтів, вибрати менш витратні й більше прибуткові режими діяльності, способи обслуговування тощо.

Як свідчить практика, за останні роки у міжнародній і вітчизняній практиці одержала поширення система поставок «Just in Time», що дозволяє звести до мінімуму обсяги фінансово-матеріальних резервів, оптимізувати систему постачання, впровадити ефективне фінансово-оперативне регулювання діяльності та мінімізувати негативний вплив окремих факторів на фінансовий результат.

Проте ефективне впровадження цієї системи, найчастіше стримується незадовільною якістю продукції, порушенням строків й оплати, технічними збоями інформаційних потоків, економічною необґрунтованістю взаємозв'язків, а також низьким рівнем відповідальності.

Це призводить до необхідності формування суб'єктами сфери обігу власних управлінських систем, забезпечуючи більш прийнятний фінансовий результат.

Таким чином, досягається можливість прискорення оборотності фінансового і матеріального капіталу за допомогою значного скорочення нормативів через здійснення поставок у суворо визначений час, через короткі інтервали, із забезпеченням споживачів відповідно до планових специфікацій.

Варто підкреслити, що зазначена система базується на систематизованому методі залучення окремих взаємозалежних елементів у загальний процес із метою скорочення і запобігання нераціональності витрат.

У зв'язку із цілями запропонованого підходу, з позицій його застосування в фінансовому управлінні, суб'єктам сфери обігу необхідно особливу увагу приділяти аналізу витрат, пов'язаних з: вивченням сформованої кон'юнктури цін; пошуком інформації про собівартість товарів-аналогів; витратами по обробці, складуванню й зберіганню; виникненням додаткових транспортних витрат; витратами на пакування, маркування, кодування тощо.

Оскільки наочно існує різна спрямованість грошових потоків, очевидним є необхідність організаційної координації всіх взаємозалежних бізнес-процесів при прогнозуванні і плануванні фінансово-економічної діяльності та врахування впливу перспективної економії витрат обігу.

Використання логістичного підходу до управління фінансовим забезпеченням руху ресурсів вимагає створення ґрунтовної інформаційної бази з урахуванням сучасних тенденцій інформатизації, що дозволить забезпечити ефективність системи контролінгу всіх етапів процесу руху та вдосконалюючи як основний, так і допоміжний розподілу продукції.

Так, перевагою інформаційно-комп'ютерної системи контролю є можливість автоматичного відбиття показників наявності напівфабрикатів, формування резервів та оперативних запасів, об'єму виробництва та обігу, системи постачання і виконання замовлень, просування і знаходження товарів у транспортуванні, відбиття відповідних фінансових і грошових потоків тощо.

Проте, головним істотним недоліком впровадження передового досвіду інформатизації, на нашу думку, є відсутність кваліфікованого персоналу фінансово-економічної ланки.

Істотний позитивний вплив на формування єдиної інформаційної системи, спрямованої на прискорення оборотності товарних ресурсів, має розвиток глобальних комп'ютерних мереж, що характеризуються як сучасний ринок з необмеженим розмаїттям нових комерційних можливостей і ефективних способів реалізації товарів і послуг.

Створено спеціальні служби з проектування ланцюгів і каналів доставки товарів (www.miebach.com, www.milman-logistics.com, <http://groupecat.com.ua>), баз пошуку бізнесів-партнерів (www.publico.fi, www.experts.com), служб пошуку й продажу транспортної техніки й обладнання (www.mn.man.de, <http://www.mascus.ua>) й ін.

Завдяки активному інформаційному обміну в мережі усе тісніше пов'язується робота фінансово-господарських відділів зі структурними підрозділами маркетингу і логістики, і всі частіше виникає потреба в розробці складних проектів доставки й розподілу товарів і ресурсів.

Із цією метою створюються центри з розробки й реалізації таких проектів, де предметна галузь проекту може задовольнити будь-які потреби від плану транспортування (www.milman-logistics.com) до організації виставки в іншій країні (www.twiglobal.com, <http://exproua.com>).

На нашу думку, значне відставання вітчизняної інфраструктури ринку у порівнянні із економічно розвинутими країнами додатково стимулює використання зазначених підходів до управління рухом товарів і відповідно грошових потоків, що забезпечить можливість додаткового залучення 25–30% потужностей ринку у майбутньому.

Проте, для сучасного етапу розвитку економіки України характерним є необхідність формування значних резервів (запасів), що істотно впливає на збільшення витрат виробництва й обігу і порушує критерії нормування, зменшуючи показники оборотності капіталу.

Розглядаючи інфраструктуру ринку сфери обігу як один із критеріїв розвиненості й інвестиційної привабливості, вважаємо, що формування об'єднаних підприємств і організацій транспортного господарства, торгівлі, сервісного обслуговування в єдину фінансово-економічну систему за територіальною ознакою буде сприяти їхньому

взаємному розвитку, а сформований єдиний інтегральний цикл визначатиме не лише перспективи розвитку фінансового потенціалу території, а й формуватиме додатковий інвестиційний потік.

Відомо, що розвиток транспортно-торгової й інформаційної інфраструктури в економічно-розвинутих зарубіжних країнах перебуває під контролем держави, що забезпечує не тільки інвестування, але й організаційне регулювання в податковій, тарифній, амортизаційній і антімонополюній політиці, а в окремих країнах державне регулювання здійснюється за допомогою встановлення граничних норм зберігання запасів матеріальних ресурсів.

В Україні також здійснюються спроби модернізації інфраструктури за участю держави. Зокрема розроблено низку програм, спрямованих на формування єдиного блоку, у якому перевезення й обробка вантажів і організація торгівлі повинні утворити єдину систему [3; 4; 5].

Однак зазначені механізми у більшій мірі впроваджують саме суб'єкти підприємництва, беручи на себе ризики діяльності, а реалізація цих програм на державному рівні не досягла прогнозованої мети, що пов'язано із з рядом об'єктивних причин.

Так, зокрема відставання вітчизняного сектора вантажоперевезення та торгівлі веде до того, що найважливіші міжнародні торговельні комунікації прокладаються, минаючи межі України, що виключає її з міжнародної системи поділу праці, виробничо-торгової кооперації й інвестиційного процесу у світовому масштабі.

У зв'язку з цим, вважаємо, що інтеграція України в міжнародні фінансово-господарські зв'язки повинна постійно вдосконалюватись за рахунок інтеграції інфраструктури країни в існуючу міжнародну мережу, створивши глобальну систему.

Разом з тим, сьогодні спостерігається тенденція щодо створення та використання саме власних термінальних та телекомунікаційних мереж, що, у свою чергу, покликано необхідністю розвитку й вдосконалювання технологічної бази фінансових елементів суміжних галузей економіки.

Спираючись на викладене, вважаємо, що при реалізації запропонованого нами підходу до системи оптимізації витрат обігу через вдосконалення управління рухом товарних ресурсів варто враховувати особливу роль посередницької ланки, що бере участь у системі постачання продукції.

У свою чергу, розширення використання запропонованого підходу не тільки створює можливості реального скорочення витрат і підвищення ефективності діяльності, але й дозволяє сформувати додаткові конкурентні переваги на ринку, що наочно підтверджуються досвідом найбільших компаній, пов'язаних єдиною технологією виробництва, ведучих широку міжнародну торгівлю й сервісне обслуговування своїх замовників у багатьох країнах світу, що дозволяє забезпечувати і підтримувати високий рівень обслуговування клієнтів, завдяки розробці й дії ефективної системи оптимізації витрат обігу.

На нашу думку, для закупівельної, збутової, торгово-посередницької складової, а також підходів до формування

системи запасів, найбільш актуальними є завдання визначення ефективності матеріальних і фінансових потоків як складової ефективної діяльності, бо саме вони дозволяють формувати доходну частину суб'єкта господарювання.

Тому, на наше переконання, в розвитку фінансово-збутової інфраструктури, зацікавлені суб'єкти сфери обігу, що мають в розпорядженні значні фінансові ресурси, проте для сучасної вітчизняної економіки характерним є ізольованість функціонування сфер виробництва, обігу й споживання.

Разом з тим, як показує практика господарювання, можливість впровадження сучасних інформаційних, наукових та управлінських технологій дозволяє оптимізувати наявні процеси обслуговування, формувати конкурентоздатність, впроваджувати елементи стратегічного планування, контролю й управління запасами (резервами) товарно-матеріальних і фінансових ресурсів, де за допомогою інтеграційної складової досягається критерій раціоналізації, можливість залучення додаткових ресурсів, оптимізації основних результативних показників.

Впровадження запропонованого нами підходу до системи управління рухом товарних ресурсів оптимізує не тільки економічну складову оптимізації витрат обігу, але й інфраструктуру вітчизняної економіки в цілому, що пов'язано з вдосконаленням управління багатосортними матеріальними потоками.

Висновки. Інфраструктура системи обігу повинна розвиватися на основі технологій, що дозволяють здійснювати доставку ресурсів до кінцевого споживача, використовуючи комбіновану технологію уніфікованості складових господарювання, впровадження взаємодії різних ланок руху ресурсів, інтеграції фінансових і матеріальних складових суб'єктів ринку, впровадження діяльності консолідованих центрів розподілення товарів та консорціумів з обслуговування системи господарювання.

Розробка й впровадження прогресивних технологій фінансово-господарської діяльності має очевидні економічні переваги, зокрема не тільки в системі сфери обігу, але й суміжних секторах економіки, реалізація яких потребує додаткових важелів розвитку інфраструктури товарних ринків, залучення додаткового об'єму інвестицій, що само по собі виступає метою інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання та забезпечує оптимізацію витрат обігу.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р., № 318.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Закон України «Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік» від 20.05.2010р. № 2278-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 33, ст. 470.
4. Постанова ВРУ 22 вересня 2011р. № 3769-VI «Про прийняття за основу проекту Закону України про Державну програму

- економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3769-17>
5. Постанова КМУ від 12 вересня 2011 р. N 1130 «Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-%D0%BF>
 6. Турило А. М., Кравчук Ю. Б., Турило А. А. Управління витратами підприємства: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 120 с.
 7. Марцин В. С. Економіка торгівлі. – К.: Либідь. – 2008. – 238 с
 8. Грещак М. Г. та ін. Внутрішній економічний механізм підприємства: Навч. посіб./ М. Г. Грещак, О. М. Гребешкова, О. С. Коцюба; за ред. М. Г. Грещак. – К.: КНЕУ, 2001. – 644 с.
 9. Мазаракі А. А. Економіка торговельного підприємства: підручник для ВНЗ / А. А. Мазаракі, Л. О. Лігоненко, Н. М. Ушакова. – К.: КДТЕУ, 1999. – 798 с.
 10. Лебедев В. Г. Управление затратами на предприятии / В. Г. Лебедев, Т. Г. Дроздова, В. П. Кустарев и др.; под. общ. ред. Г. А. Краюхина. – СПб.: Бизнес-пресса, 2008. – 256 с
 11. Козаченко А. В. Особенности затрат как объекта управления [Електронний ресурс] / А. В. Козаченко // Элитариум. – 2010. – Режим доступу: http://www.finansy.ru/st/post_1284701319.html.
 12. Michael R. Czikota, Ilkka A. Ronkainen, and John J. Tarrant. The global marketing imperative: positioning your company for the new word business. NTC Business book, Lincolnwood Illinois , 1995, 308 pp.
-